

aquell al costat de *ell*, aquest superposant-se a *est*, etc. Sobre *aq(ue)lò* ja quasi basta el que es va publicar en les introduccions gram. a les *VidesR* (*LleuresC*, 349, 290, 296, etc.) i en el BDC XIX, 23. Encara que enlloc no es troba tant com a les *VidesR*, també en tenim alguns testimonis en altres textos del S. XIII o princ. XIV, sobretot de cap als Pirineus, com en els *Diàlegs de St. Gregori*, publ. per ASoberanas en els *NCL*; «à guanyat son plet, sò és *aquellò* de què era reptat» (versió trescentista dels *Usatges*, *ZRPh*. XIII, 107),¹⁰ *acld* en carta de P. de Berga a Jaume I a. 1273 (*Cubells*, *RHisp*. xxxvii, 148), «venc, ab cartes del papa, a preycar la croada --- E, per tal cor *aquellò* se podia fer en frau del rey d'Aragó --- acorda de no donar-li leer de la dita croada», a. 1291 (Finke, *Acta Ar.* I, 12).¹⁵

Al pronom *aquellò* del català arcaic responia fonèticament *aqueró* en el gascò antic: *aquerò medex* (tant amb el valor=cast. *eso mismo* com *esto mismo*) molt freqüent en els textos bigordans del *Libre Vert* de Benac (de 1406, p. 80 i passim); Luchaire (*Recueil*, Gloss.) en dona un de les Landes de 1256 i dos de Bigorra en el mateix segle (un ja de 1252) i avui segueix ususal, en aquesta variant, a Arrens (*Rev. Patois Gallo-R.* iv, 231); en bearnès (Lespy, s. v. «*aquerò*: cela»), i veg. Rohlf's (*BhZRP*. lxxxv, § 425). En aranès i altres parlars gascons es contrau avui en *acrd* (*Cor.*, *Voc. Ar.*, s. v. *akeró*). Una altra variant reforçada es formà amb ECCE (cf. *cell* ECCE ILLUM al costat d'*aquell*): «e fo judjad a la part d'En Domingo que provàs en *celò* que R. de Gedes li negave», doc. de Nargó de 1252 (MiretS, *CongrLiCat.*, 525) i també en alguna font occitana, com els Estatuts de Marsella (S. XIV, p. p. Constans, *Rfgn*. xxiii, 672).

Allà i *allí*, provinents dels ll. ILLĀC, ILLĪC, adverbis de lloc (del mateix radical que ILLE en els quals fou general en llatí l'accentuació oxitona (ILLĀC, ILLĪC): diferenciant-se aquell d'aquest en el sentit d'expressar una localització més ampla i més vaga que ILLIC: ILLAC significava sobretot 'per allà' (passant per allà, d'aquella banda), cf. DCEC, s. v. *allà*. Tots dos apareixen des dels orígens, si bé en els Ss. XIII i XIV es troba molt la variant aferètica (*l)là*, i fins predomina aquesta en alguns dels autors cabdals, en contrast amb *allí* on no apareix altra forma que la variant plena.

L'oposició en aquest sentit és rotunda en Jaume I,⁴⁵ on no es troba quasi més que *là*: amb idea de repòs hi compto 24 casos de *là* (186.15, 188.1f., etc., pàgines 100-500), i amb moviment 35 (173.1, 207.18, etc.): «N'Oliver ha parada sa tenda e adobat de menjar, e *là* porets menjar», «¿con podets anar *là*, car si meys de cavallers vos troben, tots vos ociuran?» (*Cròn.*, 109.11, 104.1). Amb una sola excepció: «que-Is crestians prenien tan bé d'açò del alcayt de Xàtiva con de ço de la guerra: e sobre apelido que havien hageren a exir *allà*, e cobraren ço que els havia pres ---» (361.1).

S'observa, en canvi, que en el cas d'*allí* trobem la *a-* des dels orígens (amb repòs o sense, en compto 25 casos en Jaume I): «no-y ach negú que *allí* fos que tant begués en tot un dia con aquela hora»⁶⁰

(209.14), «Nós venén a --- prop de Camarena, aldea de Tarol --- dix-nos *allí* En Torrelles con li havien parlat casament ---» (490.12), «e-í loch on Nós estàvem era *allí*» (19), «que Nós deguésem entrar *allí*» (12), o sigui designant sobretot la idea de lloc precís i molt sovint amb repòs, però també alguns cops amb moviment, i alguns altres, més rarament, podia aparèixer fins expressant una localització àmplia (lloc de trànsit, etc.): «passava per *allí* un riu ---» (350.18).

L(l)à és sens dubte la forma predominant en els textos de l'època, en general, car també és molt freqüent, i segurament predomina sobre *allà*, en Llull, Eiximenis i altres escriptors del XIV, p. ex. en la *Questa* de Reixac, on n'hi observo desenes de casos, sense que, però, n'hi manqui algun de la forma plena (almenys amb moviment): «cant éi fo e<l>*là* vangut» (141.6) (cf. cites d'*allà* en Llull, Eiximenis, Muntaner, Eiximilis, *AlcM*).³ «Segons que *lla* se deya», Bna. 1305 (Finke, *Acta Ar.* III, 185).

Allí no era, però menys freqüent: «les coses fetes o a fer seran jutjades segons l'usatge; e *allí* on no basten los 'Husatges' torn hom a les 'Ligs', *Usatges* (*NCL.*, 98); «fos al Puggelat --- e *allí* presés cinc hòmens», doc. de Bna. a. 1298 (MiretS, *TemplH*, 197); «él, astant *allí* denant, sí li respón ---», *Questa* (10.15). Amb *allí* predomina molt marcadament l'ús en repòs i per a un indret precís: «lo veí --- qui vol ésser escrivà --- venga a la Cort, e sia examinat --- e jur *aylí* en presència del veguer», «aquel qui la obra noveyla aurà feyta, ab ses pròpies messions la deu desfer e destruir: e *aylí* no pot aturar aquela obra que, contra servitut aquí establida, serà feyta», *CostTort.* (382, 129); «no és meravella, segons que posa Tullí *allí* mateix, hon diu ---», *Breviloqui de J. de Galles* (*NCL.*, 42); «s'agué a retraure dins la ciutat de Londres, e *allí* se féu fort», «Conturberi, *allí* hon jau lo seu sant cors», JoMartorell (Ag. I, 23); més en StVicentF (*Serm.* II, 83.21), JRoig (*Spill*, 12972), etc.

Afirmació desafinada d'*AlcM*: «a Cat. la forma *allí* s'estén cada dia més, en perjudici de la forma *allà*; en canvi a Mallorca i Menorca es manté ferm l'ús de *allà*: *allà* «es manté ferm» pertot, per més que pugem reconèixer que en alguns ambients del Princ. s'abusi poc o molt d'*allí*; tot això s'hauria de matisar i dir-ho amb més precisió,⁵ i ens cal renunciar-hi essent més cosa de la gramàtica que del diccionari. On *allí* s'usa menys sembla que és en les comarques interpirinenques. Altrament en aquestes s'observa que (*a)llà* assumeix alguna de les funcions fins i tot d'*aquí* i *ací*, almenys pel que fa a les locucions compostes que imiten les franceses *voilà, voicì*. No solament usen *mi' 'qui, mi' 'ci*, sinó també, almenys a Capcir, *mi là* com a equivalent del fr. mod. i colloquial *voilà* (que com és sabut avui invadeix intrús el terreny de *voicì* en l'ús familiar), Els Angles, 1960. Això no és dir, però, que *allí* no s'usi ja en les terres d'ultra-Albera, almenys quan es tracta d'un indret precís: «anaven a espertinar *allí*», Prada, 1960; ni que les altres preferències indicades tinguin aplicació enlloc amb un caràcter rigorós: «passave per *allí*» a la Vall